

України. «Українофільство мене перемогло; я все мав до нього схильність, а останнім часом став цілковито запеклим українофілом», — писав Подолинський [1]. Українським націоналізмом він називав «...прагнення українського народу поряд з економічною емансипацією, досягнути ще й політичної і культурної самостійності».

Таким чином, нашому поколінню варто все глибше й глибше зануритися в погляди та неоціненний спадок економічної думки, яку втілював у своїх працях та своїх послідовниках Сергій Подолинський, передавати ці знання молоді та примножувати їх власними науковими здобутками на благо України.

Список використаних джерел

1. Злупко С. М. Відкриття С. А. Подолинського. *Аксіоми для нащадків* / упоряд. О. Романчук. Львів: Меморіал, 1992. 544 с.
2. Злупко С. М. Економічна думка України: від давнини до сучасності. Львів, 2000. 496 с.
3. Соціально-політичні і філософські погляди українських письменників і публіцистів на рубежі XIX–XX ст. *Історія філософської думки в Україні* : навч. посіб. / І. В. Огородник, В. В. Огородник. Київ: Вища школа : Знання, 1999. 543 с.
4. Подолинський С. Листи та документи / упоряд.: Г. Сербин, Т. Слюдікова ; Центральний державний історичний архів України. Київ, 2002. 422 с.
5. Могильний О. М. Зміна парадигми державних регуляторних функцій щодо аграрного виробництва в руслі енергетичної концепції С. Подолинського. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 2. С. 69–78.

УДК 330.8:502.11

Вітер Ірина Ігорівна,

кандидат економічних наук, доцент,

старший науковий співробітник,

*провідний науковий співробітник Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»*

СЕРГІЙ ПОДОЛИНСЬКИЙ ТА НОВА ПАРАДИГМА ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

На рубежі XX та XXI ст., в умовах глобалізації, людство переглядає та переоцінює світову історію, історію цивілізаційного розвитку. За таких умов цивілізаційна проблематика в наукових дослідженнях набуває особливого значення, а сам термін «цивілі-

зація» стає дуже популярним у різних галузях суспільних та гуманітарних наук, в кожній з яких існують власні уявлення про це поняття. Відправним пунктом наукового історичного дослідження сьогодні стають саме цивілізації, а не національні держави (як це було раніше), а глобальні історичні дослідження не обмежуються національно-державними рамками: їх предметом стають також культури і цивілізації, їхній діалог. Більше того, цивілізаційний підхід перетворюється сьогодні на специфічну методологію пізнання історичного процесу.

За цих умов сучасні вчені все частіше звертаються до історичної спадщини в царині цивілізаційних досліджень. Одне з визначних місць в цих дослідженнях по праву належить нашому співвітчизнику, видатному українському вченому — соціологу, економісту, фізику, лікарю — а також громадському і політичному діячу й публіцисту Сергію Андрійовичу Подолинському. Як різнобічна людина С. А. Подолинський проводив дослідження в різних галузях науки: розробляв космогенну енергетичну теорію, досліджував еколого-економічні проблеми, аналізував ідеї фізичної економії [1].

Найбільш відомий С. А. Подолинський як фундатор новітньої національної наукової школи фізичної економії: він визначив баланс накопиченої ендогенної енергії, надходження екзогенної енергії та механізми її накопичення через явища природи і працю людини. Вчений визначив еквівалент фізичної та розумової праці, розкрив помилковість застосування закону Мальтуса до людства, на якому базується концепція «золотого мільярда»: збільшення населення планети та підвищення продуктивності праці призведе до нагромадження енергії, а тому — до прогресу людства, — робить висновок С. Подолинський [2].

Внесок вченого у світову науку високо оцінюється сучасними науковцями. Як зазначає український історик і архівіст О. Апанович, «Сергій Подолинський першим у світі проаналізував конкретні форми і складні процеси взаємозв'язків та взаємодії між людством, суспільством і природою... Головною метою свого дослідження Подолинський вважав вивчення стосунків, що існують між людською працею і розподілом сонячної енергії на земній поверхні. Як відомо, сонячна енергія є єдиним джерелом життя на нашій планеті. Тільки рослинність безпосередньо засвоює сонячну енергію («автотрофність»), людина і тварини одержують її у вигляді їжі і кисню від «зеленої живої речовини», як пізніше назвав Вернадський рослинний зелений світ» [3, с. 16]. Ця теорія була викладена у декількох варіантах, найбільш повно —

у російськомовному виданні «Труд человека и его отношение к распределению энергии». Робота, вперше опублікована в 1880 р. в журналі «Слово», вказала на недостатність другого закону термодинаміки; заклала основи нової, абсолютно оригінальної теорії праці як економічної і моральної категорії, що розглядається з позиції природознавства; включає в себе аналіз взаємозв'язку процесу праці з розвитком суспільства, а також природничо-наукового визначення самого поняття «праця» [4].

Український економіст, професор, голова Наукового товариства імені Сергія Подолинського В. О. Шевчук зазначає: «С. А. Подолинський є тим подвижником у світовій науці, який продовжив «естафету» фізичної економії, розвинувши та піднісши її на принципово новий рівень. І якщо Кене та його однодумці доводили, що одержуваний людьми додатковий продукт породжується лише землею, то С. А. Подолинський пішов значно далі фізіократів у своїх висновках, залучаючи сучасні йому наукові результати. Він виводив ці висновки із досліджень фотосинтезу — природного процесу, завдяки якому досягається приріст органічної речовини на поверхні Землі...» [5, с. 694]. Відомий український інтелектуал і гуманіст, послідовник ідей С. А. Подолинського Микола Руденко стисло окреслив концепт його економічного відкриття так: «додаткова вартість — це додаткова енергія Сонця, яку людство використовує для свого прогресу» [6, с. 12]. За словами відомого українського економіста, професора С. М. Злупка, «Завдяки С. А. Подолинському українська наука має пріоритет у розробці ентропійно-екологічної парадигми з економічних проблем сучасності» [7, с. 130].

Проводячи свої дослідження на стику різних наук, вчений використовував новаторський підхід, який був високо оцінений у світі. Недаремно нашого співвітчизника називають «економічним генієм світу», а французький учений Дебірре назвав автором однієї з «найновіших теорій термодинаміки».

Створивши власну оригінальну енергетичну теорію праці, С. А. Подолинський сформулював свій закон збереження сонячної енергії різними видами корисної праці, відомий тепер як закон Подолинського [8, с. 34]. Цей закон полягає в перетворенні і збереженні енергії за допомогою людської праці, що зумовлює її нагромадження в розпорядженні людства. На відміну від марксового розуміння праці, праця в природі, на думку С. А. Подолинського, є «таке споживання механічної і психічної роботи, нагромадженої в організмі, що має результатом збільшення кількості перетворюваної енергії на земній поверхні» [6, с. 229]. Отже,

за своєю природою праця є не тільки «батько багатства», але й головне джерело життєдіяльності людини. Тому саме на праці ґрунтується все буття людини як першооснови змін у розподілі енергії, що уможлиблює використання найбільшої частки сил природи для задоволення людських потреб. Подолинський і Вернадський вірили, що найважливішим джерелом економічного багатства є здатність людини до інновацій, які втілюються у фізичній економіці через наукові відкриття й технологічні розробки. Таким чином, подальший розвиток людства залежить від раціонального підвищення продуктивної сили людської праці на душу населення та інтенсифікації енергопотоків в економічній системі. Так вчений розкриває природу і соціальну сутність людської праці, яка спроможна об'єднати усіх людей у громаду [2].

Сергій Андрійович Подолинський відіграв значну роль у розвитку світової науки, а розроблені вченим в рамках фізичної економії наукові підходи щодо взаємозв'язку та взаємодії між людством, суспільством і природою ознаменували створення ним нової парадигми цивілізаційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Подолинський Сергій Андрійович. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Подолинський_Сергій_Андрійович
2. Дзюбенко Л. М. Парадигма синергічної прибутковості в системі фізичної економії. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32614948.pdf>
3. Апанович О. М. За плугом Господь іде. Агрокультура українського селянства й козацтва в контексті ідей Сергія Подолинського та Володимира Вернадського. [Севастополь]: Дзвін Севастополя, 1999. 26 с.
4. Подолинский С. Труд человека и его отношение к распределению энергии. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Podolynskiy_Serhii/Trud_cheloveka_y_eho_ot_noshenye_k_raspredeleniyu_nerhyu_ros/
5. Шевчук В. Українська наукова школа фізичної економії: світовий вимір та цивілізаційна перспектива. *Енергія прогресу* / Микола Руденко; [передм. Б. Юлійника]. Київ: Журналіст України, 2008. 715 с.
6. Подолинський С. А. Вибрані твори / упоряд. Л. Я. Корнійчук. Київ: КНЕУ, 2000. 328 с.
7. Злупко С. Персоналії і теорії української економічної думки. Львів: Євросвіт, 2002. 528 с.
8. Горкіна Л. П. Нариси з історії політичної економії в Україні: остання третина XIX — перша третина XX ст. Київ: Наук. думка, 1994. 242 с.